

ASiantuntijalausunto

Yliopistonlehtori Sanna Talvia
Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta

Kiitos pyynnöstä tulla Eduskunnan sivistysvaliokunnan kuultavaksi liittyen Ruokapolitiiseen selontekoon kansallisesta ruokastrategiasta (Asia: VNS 1/2026 vp).

Kohdistan lausunnossani huomion selonteon ruokakulttuuria ja hyvinvointia koskevaan strategiseen päämäärään ja toimeenpanosuunnitelman ruokakasvatuksen ja kouluruokailun teemoihin oman tutkimus- ja opetusalueeni (ruokakasvatus ja ruokakulttuuri) mukaisesti. Selonteossa asetetaan tavoitteiksi ruokakasvatuksen vahvistaminen osana eri kouluasteiden opetussuunnitelmia sekä oppilaitosten toimintakulttuuria ja kouluruokailun tasavertaisuuden ja laadun vahvistaminen valtakunnallisilla toimintamalleilla. Pidän erittäin tärkeänä, että ruokakasvatus ja ruokailu opetuksen ja kasvatuksen kontekstissa tunnustetaan tärkeänä osana ruokapolitiista selontekoa. Esitettyihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää toimia myös opetus- ja kasvatusektorilla.

Varhaiskasvatuksen ja koulun ruokailuun ja ruokakasvatukseen on 2000-luvulla kohdistunut useita tutkimus- ja kehittämishankkeita. Näiden kautta meillä on suhteellisen hyvä yleiskäsitys siitä, miten ruokailu ja ruokakasvatus toteutuvat ja mitkä ovat sen toteuttamisen kipukohtia. Selvittäessämme tutkimuksessamme kouluruokailun historian vaiheita olemme myös havainneet, että esimerkiksi kouluruokailun kipukohdat vaikuttavat hyvin samankaltaisilta vuosikymmenestä toiseen: huolen kestoaiheita ovat olleet mm. ruokailuun varattu riittämätön aika, opettajien rooli ruokailussa, ruoan laatu ja riittämätön syöminen. Kouluruokailuun liittyvää lainsäädäntöä ja valtakunnallista opetussuunnitelmaa on eri vuosikymmeninä täydennetty pitkäjänteisesti Kouluhallituksen ja Opetushallituksen ohjekirjoilla ja viimeisimpänä Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ruokailusuosituksilla. Maa- ja metsätalousministeriön kouluruokailun kehittämisohjelma valmistui vuonna 2022. Kouluruokailun ja ruokakasvatuksen tueksi on 2000-luvulla kehitetty toimintamalleja, kuten Maistuva koulu ja Ruokatutka, joiden käyttöä on julkisen hankerahoituksen turvin koulutettu varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen toimijoille. Valtakunnalliseen ruokailun ja ruokakasvatuksen ohjaukseen on siis panostettu. Kuitenkin ruokailun ”kipukohtien” säilyminen hyvin samankaltaisina vuosikymmenestä toiseen on tämän rinnalla kiinnostava havainto ja kannustaa meitä kääntämään uusia kiviä etenemisen tieltä.

Oman asiantuntemukseni pohjalta näen, että ruokakasvatuksen ja kouluruokailun toteutuksen kannalta yksi keskeisimmistä ja toistaiseksi erittäin vähän huomiota saaneista kehittämisen kohteista on varhaiskasvatuksen opettajan ja luokanopettajakoulutus. Siellä syntyy – tai on syntymättä – opettajan ammatillinen osaaminen ja opettajaidentiteetti kouluruokailuun ja ruokakasvatukseen liittyen. Opettajankoulutuksen haasteet kytkeytyvät osin tuntijakokysymykseen. Avaavan näitä seuraavaksi tarkemmin.

Ruokakasvatus on laaja-alaista ja jännitteistä

Ruokakasvatuksella tarkoitetaan ruokaan liittyvää opetusta, kasvatusta, ohjausta ja sosialisatiota. Ruokakasvatus-käsitteen käyttö on yleistynyt vasta 2000-luvun aikana. Tätä edeltää terminologinen käänne ravitsemuskasvatuksesta

ruokakasvatukseen, joka paikantuu vuosituhatvuotisen vaihteeseen (Janhonen & Rautavirta 2021). Tämä käänne konkretisoi sitä, miten ymmärrys ruokaan liittyvästä kasvatuksesta on viime vuosikymmeninä selvästi laajentunut ja syventynyt. Kiteytimme alakoulun ruokakasvatuksen teemoja ja oppimistavoitteita tutkimuksessamme yhdessä ruokakasvatuksen ammattilaisten kanssa (Laitinen, Tilles-Tirkkonen, Karhunen & Talvia 2021). Perimmäiseksi lähtökohdaksi kaikelle ruokakasvatukselle asetettiin ruokajärjestelmien kestävyiden ja eettisyyden vahvistaminen. Tämä konkretisoitui edelleen 13 teeman, esimerkiksi terveyden, ympäristön, ruuantuotannon ja kaupan, kulttuurin ja yhteiskunnan ulottuvuuksien kautta. Opetuksessa asiaa käsitellään myös esimerkiksi ruoanvalinnan, ruoanvalmistuksen, ruokailun ja ruokaan liittyvien tunteiden kaltaisten konkreettisten teemojen avulla. Ruokakasvatus on siis teemallisesti laaja-alaista ja systeemistä. Ruokakasvatuksen aiheet ovat ajankohtaisia, haastavia, osin jännitteisiä ja politisoituneita: ekologinen kestävyys, käsitys terveellisyydestä, eläinten oikeudet, syömisen häiriintyminen, ruokaturva, muutamia mainitakseni. Näiden teemojen käsittely vaatii osaamista, ammattitaitoa ja kykyä moninäkökulmaiseen ajatteluun.

Kouluruokailun pedagoginen potentiaali ja jännitteisyys

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2014) tunnistaa kouluruokailun osaksi koulun ruokakasvatusta. Peruskoulun aikana oppilaalle tarjotaan yhteensä noin 1900 ateriaa. Kouluruokailusuosituksen (2017) mukaisesti ruokailulle tulisi varata päivittäin aikaa vähintään 30 minuuttia. Tämän pohjalta laskettu kouluruokailuun kuluva aika vastaa noin 2,5 vuosiviikko-tuntia ($190 \times 0,5 / 38$). Sitä voidaan siis ajankäytöllisesti verrata esimerkiksi 1. ja 2.-vuosiluokilla käsityöhön, liikuntaan tai ympäristöoppiin, joita kutakin opetetaan yhteensä neljä vuosiviikkotuntia kahden ensimmäisen vuoden aikana.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan yhtenä kouluruokailun tehtävänä on ruokaosaamisen vahvistaminen ja toisaalta sillä on tärkeä virkistystehtävä. Ruokahetkillä tulisi edistää kestävää elämäntapaa, kulttuurista osaamista sekä ruoka- ja tapakasvatuksen tavoitteita. Opetuksen järjestäjän tulisi kuvata omassa opetussuunnitelmassaan tarkemmin kouluruokailun toteuttamista ohjaavat periaatteet sekä ruoka-, terveys- ja tapakasvatukselliset ja kestävään elämäntapaan liittyvät tavoitteet. Käytännön kokemus koulujen ja kuntien lukuvuosisuunnitelmista on kuitenkin osoittanut, että nämä kirjaukset koskevat lähinnä kouluruokailun yleistä järjestämistä eikä ruokakasvatukselle aseteta konkreettisia tavoitteita. Opetushenkilöstön, yhdessä ruokapalvelutoimijoiden kanssa, tulisikin yhä selkeämmin nähdä kouluruokailun tarjoamat pedagogiset mahdollisuudet. Samalla on toki pidettävä huolta siitä, ettei kouluruokailun virkistävä merkitys katoa. Tutkimus osoittaa, että oppilaille kouluruokailussa korostuu erityisesti vapaa-aika vertaisten kanssa (esim. Talvia & Tuijula 2018). Opettajallekin ruokailu on työaikainen lounas, jolla tulisi olla myös virkistävää merkitys. Ruokailuun liittyy siis keskenään jännitteisiä tavoitteita, kuten kasvatusta, ohjausta, vertaisten yhdessäoloa ja virkistäytyminen. Jo pitkään on ymmärretty, että riittävän ajan varaaminen ruokailulle on välttämätön edellytys näiden tavoitteiden toteutumiselle. Edelleenkin ruokailussa kuitenkin kamppaillaan ajan riittävyyden kanssa. Olennaista on myös nähdä kouluruokailun ruokakasvatuksellinen potentiaali erityisesti kouluruokailun ulkopuolella: kouluruokailu tarjoaa oppitunneille erinomaisen konkreettisen teeman oppia mm. kansalaisvaikuttamisesta, yhteisöllisyydestä, kestävydestä tai ravitsemuksesta.

Tuntijako haasteena ruokakasvatuksen toteuttamisessa erityisesti vuosiluokilla 1–6

Ruokakasvatusta sisältyy perusopetussuunnitelman perusteissa selkeimmin ja laajamittaisimmin kotitalouteen, jossa ruokaosaaminen ja ruokakulttuuri on nimetty yhdeksi kolmesta oppiaineen sisältöalueesta. Ruokakasvatuksen vahva kytkeminen kotitalousopetukseen on ongelmallista siksi, että kotitalousopetusopetusta on pakollisena oppiaineena vain vähän ja opetus keskittyy yläkouluvaiheeseen. Kotitaloutta opetetaan kaikille pakollisena aineena kolme vuosiviikkotuntia yleensä seitsemännellä luokalla. Tätä täydentää valinnainen kotitalousopetus kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla. Alemmilla vuosiluokilla 1–6 kotitaloutta voidaan opettaa osana taide- ja taitoaineiden valinnaistunteja tai sitä voidaan tarjota oppilaille näistä erillisenä valinnaisena aineena. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan laajamittaisesti tällä hetkellä hyödynnetä.

Opettajankoulutus ei tunnista ruokakasvatusta tai kouluruokailua osana opettajan ammatillista toimintaa

Nähdäkseni merkittävin puute laadukkaaseen ruokailuun ja ruokakasvatukseen toteuttamiselle on tällä hetkellä se, että aiheella ei ole omaa roolia varhaiskasvatukseen tai luokanopettajakoulutuksessa (Laitinen ym. 2025). Tämä liittyy alakoulun osalta osin tuntijakokysymykseen. Koska kotitalous ei ole vuosiluokilla 1–6 pakollinen oppiaine, se ei ole mukana luokanopettajakoulutuksen monialaisissa opinnoissa (60 op), joissa opiskellaan alakoulun oppiaineiden opettamista. Tällöin kotitalouden sisältöalue ruokaosaaminen ja ruokakulttuuri ei myöskään sisälly luokanopettajakoulutuksen opintoihin. Kouluruokailun näkymättömyyttä opettajakoulutuksessa ei kuitenkaan selitä edes tuntijakokysymys.

Ruoka on yhtenä teemana mukana myös vuosiluokkien 1–6 ympäristöopin opetuksessa. Tuoreessa tutkimuksessamme eri puolilla Suomea opiskelleet luokanopettajaopiskelijat toivat kuitenkin selvästi esille ruokakasvatukseen liittyvien teemojen käsittelyn vähäisyyden ja sattumanvaraisuuden omassa koulutuksessaan (Laitinen ym. 2025). Koulutus ei ollut heidän mukaansa lisännyt ammatillista, reflektointia ymmärrystä ruokakasvatuksesta lainkaan, ja opiskelijat näkivät ruokakasvatukseen toteuttamisen perustuvan lähinnä omaan kiinnostukseen ja peruskoulupolun aikana syntyneeseen ”luontaiseen ymmärrykseen”. Tulevat luokanopettajat hahmottivat alakoulun ruokakasvatuksessa käsiteltävät aiheet pääosin terveyteen ja ruokailuun liittyviksi, jolloin laajempi kokonaisvaltainen ymmärrys ruokakasvatuksesta ei korostunut. Liikunnalla todettiin olevan yhteiskunnassa, koulussa ja opettajakoulutuksessa selvästi näkyvämpi rooli kuin ruokakasvatuksella. Opiskelijat toivoivat, että ruokakasvatusta sisällytettäisiin jatkossa systemaattisesti osaksi luokanopettajakoulutusta, sillä jo pelkkä kouluruokailun ohjaaminen ja sen haasteet vaativat heidän mukaansa ammatillista osaamista.

Opettajan henkilökohtaisen vakaumuksen tai elämäntavon on havaittu vaikuttavan siihen, miten hän suhtautuu oppilaisiin ja valitsee opetussisällöt. Myös opettajan henkilökohtaisella ruokasuhteella voidaan ajatella olevan samankaltaisia vaikutuksia ruokakasvatukseen toteutumiseen pedagogisesti ja sisällöllisesti. Tämän vuoksi opettajan tulisi tietoisesti reflektoida näitä vaikutuksia esimerkiksi ammatillisen ruokasuhtedidaktiikan kautta osana opettajakoulutusta (Talvia ym. 2021). Ruokakasvatuksen näkymättömyys opettajakoulutuksessa viestii siitä, että ruokakasvatusta käsittelemällä ei vielä tunnisteta merkityksellisenä opettajan ammatillisuuden kannalta.

Tässä on ristiriita, sillä jo pelkästään kouluruokailutilanne tuo ruokakasvatuksen mukaan jokaiseen koulupäivään. Opettajilla tulisi olla ruokakasvatukseen liittyvää riittävä ymmärrystä ja osaamista sekä kykyä ammatilliseen reflektioon.

Varhaiskasvatuksen ruokailun huomioiminen kouluruokailun rinnalla tärkeää

Ruokakasvatuksella ja yhdessä ruokailemisella on keskeinen rooli jo varhaiskasvatuksessa, ei vasta koulussa. Varhaiskasvatuksen ruokailua ei kuitenkaan mainita selonteossa yhtä selkeästi kuin kouluruokailua. Varhaiskasvatuksen ruokailu jääkin yleisessä keskustelussa helposti kouluruokailun varjoon, vaikka sillä on hyvin samanlainen kasvatuksellinen rooli ja potentiaali osana varhaiskasvatusta kuin kouluruokailulla koulussa. Ruokailun ja ruokakasvatuksen merkitystä nostetaan selkeästi esiin valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022) sekä varhaiskasvatuksen ruokailusuosituksessa (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2018). Käytännössä ruokakasvatuksellisten teemojen integroiminen on osoittautunut jossain määrin luontevammaksi varhaiskasvatuksen kuin koulun kontekstissa. Tätä selittänee ainakin osin varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaisempi pedagoginen ote, jossa toiminta ei pohjaudu oppiaineille samoin kuin koulussa. Varhaiskasvatuksen opettajakoulutusta koskee kuitenkin pitkälti sama tilanne kuin luokanopettajakoulutusta: ruokailulla ja ruokakasvatuksella ei ole siellä selkeää omaa roolia opetettavana teemana.

Lähteet

Janhonen, K. & Rautavirta, K. (2022) Muuttuva toimintakenttä, muuttuva asiantuntijuus -Toimijoiden näkemyksiä ravitsemus- ja ruokakasvatuksesta 1990-2010-luvuilla. Ainedidaktikka, 5(3) 113-135. <https://doi.org/10.23988/ad.111239>

Laitinen, A., Tilles-Tirkkonen, T., Karhunen, L., Talvia S. (2021) Food education in Finnish primary education – defining themes and learning objectives using the Delphi technique. British Food Journal 123(13):404-427. <https://doi.org/10.1108/BFJ-02-2021-0174>

Laitinen, A., Tilles-Tirkkonen, T., Karhunen, L., Talvia, S. (2025) Tärkeää, mutta näkymätöntä – mikä ohjaa luokanopettajaopiskelijoiden ruokakasvatustyötä? Kasvatus 56(2), 204-220. <https://doi.org/10.33348/kvt.144531>

Maa- ja metsätalousministeriö (2022). Kouluruuan kehittämisohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2022:10. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/3eabaf95-16a4-45a1-93a4-2d6d7abaa647/content>

Opetushallitus (2014) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Talvia S, Tuijula T. (2018) Lautasen tuolta puolen: alakoululaisten kouluruokailudiskurssit ja kouluruokailun kehittämiseen heijastuvat jännitteet. Teoksessa: Risto Rinne, Nina Haltia, Sonia Lempinen, Tuuli Kaunisto (toim.). Eriarvoistuva maailma – tasa-arvoistava koulu? Kasvatusalan tutkimuksia 78. Suomen kasvatustieteellinen seura, 145-178.

Talvia, S., Lindholm, T., Karhunen, L., Helkkola, L., Räsänen, S., Ollilainen, K., Kinnunen, H., Anglé S. (2021) Ruokasuhteen pedagoginen viitekehys ruokakasvatuksen näkökulmana. Ainedidaktikka 5(3), 71-89. <https://doi.org/10.23988/ad.111280>

Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2017). Syödään ja opitaan yhdessä - Kouluruokailusuositus. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/0418a8f2-f994-4aad-bc32-a3d883528fd3/content>

Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2018). Terveyttä ja iloa ruuasta - Varhaiskasvatuksen ruokailusuositus. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/e81faff3-0ed9-44e7-88a6-95baf3c27cad/content>

Opetushallitus (2022) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf